

ГОЈКО ЈАЊУШЕВИЋ

НАПОМЕНЕ О РАДОВАНУ ЗОГОВИЋУ

Ономе што сам намјеран да кажем највише пристаје наслов *Напомене о Радовану Зоговићу*. Довољно је неодређен и унеколико наспраман оном његовом *Биљешке о Андрићу*, који се нашао на челу ваљда најобимнијег и може бити и кључног текста у књизи *Посијање и постојање*. Свакако и зато, али прије ће бити због тога што сам ја ове списе "аутобиографског и мемоарског карактера" читао испрекидано: сваки се час у читање на силу уплитало моје присјећање; на његове јасновиде судове или оштро, резбарски уобличене слике надовезивале су се моје мутне примисли и неразмрсиве недоумице. Тако је оно (оно читање) остало препарцелисано и преплетено, несређено, без опипљивог расудног читалачког талоба. Тај искидани читалачки доживљај, ја, дакле, не умијем саобразити у промишљенији приказ *Посијања и постојања* нити пребројати бар неке од узвратних свјетлосних снопова што се, непоткупљиви свјedoци, образујући жижу, преламају на Зоговићевом књижевном дјелу, његовом "постајању и постојању", да и не говорим о, ево, више него педесетогодишњем "историјском тренутку" у којем је многога и многога гријала (студена) звијезда или стизао писани удес.

Намјерице се трудим да ово ријечи о Зоговићу срочим ијекавским изговором па, ако у себе саберу и коју трину разбора, нека и то буде *пошића* једном од посљедњих, ако није, а бојим се да јесте био посљедњи наш писац који је тај збор и језички ромор, ненатруњен, из мајчиног млијека (а као мајчино млијеко) провео кроз све жилице, жиле и жилишта својих једнако пјесничких као и прозних ткања. Који је, макар то звучало и отрцано: ијекавски дисао. То би била једна напомена. Друга је више упозорење: ријеч *постојање*, трећа у наслову књиге и уводног текста у њој ("највјероватније из шездесетих година", написаног "на

тражење Академије наука СССР", као што пише у *Напомени љриређивача*) не искључује семантичко читавање: не мора бити глаголска именица од *љосљојати*, него је можда изведеница од оне друге именице - *љосљојаносљ*. Исто као што прва ријеч у том наслову значи само то, постајање, и никако се не може преиначавати у *љосљајање* као *сљајање* или *засљајкивање*. У једном и другом случају са свима, опет узвратним, посљедицама у сваком освјетљавању и његовог животног лука и судбине његовог књижевног опуса. У овој књизи, међутим, мене је више заокупљало нешто друго, што би могло да има значаја у просуђивању оног дијела Зоговићевог дјела који, како-тако, називамо публицистичким: он, наиме, глагол *домишљајти се* ниједанпут не употребљава у могућим значењима: *изналазијти* начин на који би се нешто постигло, *развишиљајти* о нечему, *долазијти* на помисао, *љравијти* претпоставке, *љомишљајти*, *одлучивајти се* између разних могућности, *љредомишљајти се*, *љремишљајти*, нити *изналазијти* нечему прави узрок, разлог, *схвајтијти*, или у каквом другом, него тај глагол значи само *једно и једино*: (с напором се) *љрисјећајти*, *наслуђивајти* (с некаквим разлогом), *љрисиљавајти* себе на сјећање, *љрекојавати* по памћењу. Особито је тако кад је писац, час са веће час са мање временске раздаљине, загледан у своје сапутнике, саборце, пријатеље, противнике, неистомишљенике (међу свима је само Кочи Рацину, Војиславу Вучковићу, Радовану Вуковићу, Десанки Максимовић, можда још коме, као и његовима најближим - одмјерено топлије, Зоговићевом срцу ближе мјесто). Он безмало свакога, и физички и духовно, нариса оштро и реско, а онда га помно посматра у оваквој или онаквој ситуацији, и тако докле му допире сјећање... да би се ту, ондје докле оно допире, зауставио, веома често без просуде, остављајући је за другу прилику или је препуштајући другоме... Не сјећам се више како је то било у давнашњој његовој књизи *На љојришију*, али - у првом реду текстови *Бљешке о Андрићу*, *О Косљи Рацину* и *једном књижевном вечеру*, *О Радовану Вуковићу*, *Исљинијта исљорија 2* или *Нељрикосновеносљ скандирања* - једнако су ме опомињали како би ваљало, а било би и вријеме, кад нас све оно што је на дневном реду историје не би стизало овако како стиже, да се неко, дакле, прихвати посла и, без наноса историје скинуте с дневног реда, оперишући само чињеницама и њиховом тврдоглавошћу, разлучи колики је у Зоговићевим списима и записима о људима и њиховом дјелању удио идеологије, а колики елементарног етичког, дакле усправног људског става.

Да се мало и ја домишљам, на његов начин: с именом Радована Зоговића срио сам се први пут у клупама врбаске гимназије испод (зацијело) одломка из његове *Пјесме о биођрафији друђа Тија* (у школској читанци или у каквом декламатору, тога се не могу домислити). Василије Калезић ће ми, надам се, посвједочити да сам му плакетицу, прво

издање те поеме, оно из 1943. године, поклонио шездесет осме или девете, прије или пошто је објављен његов избор из Зоговићеве поезије *Жилама за камен*. Књига Владимира Дедијера *Јосиф Броз Тито*, објављена 1953, има поднаслов *Прилози за биографију*, а она цијела плејада (не знам баш тачно колико их је било) замашних Дедијерових књига насловљена је са *Нови прилози за биографију Јосифа Броза Тита*. Иако се у томе и исцрпљује, веза међу овим насловима је бјелодана и неће бити пука случајност. Као што није ни присуство њиховог звука у наслову једне руковети мојих пјесама - *Прилози за биографију мога оца*, с том напоменом да је на мене из неког прикрајка утрнуле свијести, док сам онај унутарњи поглед упирао према све даљем Станиши Мињову, све вријеме (и све вријеме подозриво) мотрио Али Бинак са већ пожутјелих листова Зоговићеве поеме *Дошљаци*. Говори Радован Зоговић често, свакад с уочљивом носталгијом, а опет шкрто и рекао бих опором о својим књижевним наумима и пословима, како их је увијек одлагао, потискивао или пригушивао зарад оних других "неличних", пречих и прешнијих обавеза. "А *Тито* у *шрави* - готово као да није било", каже на једном мјесту. "Умјесто ње, на подстицај од читања усташке штампе, потхватио сам се оне друге, краће поеме... о Народноослободилачкој борби, Народноослободилачкој војсци и њеном врховном команданту." Она друга, краћа поема је *Пјесма о биографији друга Тита*. Ни у чему и ни по чему удворичка, она говори о другоме, исто као што то исто о томе истом другоме садрже ријечи Бранка Ћопића "приопћене" 6. или 7. маја 1980, које овдје наводим по сјећању: "Друг Тито је див из бајке који је извршио велико дјело народног ослобођења и поново се вратио у бајку". Остаје недокучено и неизвјесно јесу ли га и један и други имали на уму, али је извјесно да ни један ни други, у првом као ни у другом случају, не помињу Јосипа Броза. То сам хтио да кажем.

Радован Зоговић је годинама и деценијама био бареч, био дух у боци, а грлић те гвоздене боце бијаше зачепљен армираним бетоном. Мени је, богу хвала, прилика убрала јагоду: седамдесет друге или треће године, на аеродрому у Сурчину, гдје смо се окупљали да полетимо на Струшке вечери поезије, Радоња Вешовић, људескара у висину и ширину, показао ми лелујаву а усправљену, у пасу некако ипак наломљену особу: "Познајете ли се? Ово је Радован Зоговић". У свијетлом, врло свијетлом љетњем одијелу, с "панама" шеширом на глави и штапом-кишобраном у руци. А лице, ако то накнадно нијесам домислио, потавњело, нескладно с одијелом и шеширом, у тону са тамном бојом штапа. У Скопљу, чекајући авион за Охрид, оставиши часак-два насамо, као да је баш уграбио да ми стави на знање: "Слушајте, Јањушевићу, ја сам читао понеку вашу ствар. Ви сте вјероватно талентован. Само вас ја ништа не разумијем. А то вам кажем зато да бисмо се разговарали као људи." Послије смо се срели још два или три пута. И сваки пут ми

се догодило да многе заструји његова, да, његова родитељска топла предусретљивост и брижност. Нијесам умио да узвратим. Од онда, од оне сурчинске пренеражености "баречом", ни у једној прилици, кад је требало и кад није, никад о њему не бих промрсио више од двије ријечи: човјек од хлорофила. И то сам хтио да кажем.

Ево, напокон, још једне напомене, можда и упозорења: Радовану Зоговићу је пало у дио и то да у његову гвоздену и забетонирану боцу допадне онај сиромашак, можда једини претекао из јата пламених голубова које је он одаслао у свијет 1937. године. Бијаше занемогао и опрљених крила. Свесрдно ће се старати да се птица опорави и окрије-пи. Тепаће јој: "Шта се дешава? Куд си то, невољо, залутао?"

"Опредијелио сам се да у литератури будем реалист", овај исказ сам ја искомбиновао из једне аутобио-библиографске биљешке, али је у њему свака ријеч Зоговићева. И вјерујем да није кривотворина. Он је то био, само што је његов реализам такве нарави да у њему не престаје да се догађа фотосинтеза, а њу не престаје да подстиче хлорофил саздан од родног језика а Зоговићевог и зоговићевског умјетничког и људског искуства, његове одуховљености и душевности.

Нови Сад, 15. децембар 1993.

Гојко Јањушевић

ПРИМЕЧАНИЯ О РАДОВАНЕ ЗОГОВИЧЕ

Резюме

То, што автор "намерен был" сказать, он ввел в начале в два а потом в "еще кое-какое" примечания, и все это лирически переплетя напечатанных строк книги со своими воспоминаниями / начиная с первым знакомством с поэзией Зоговича ещё на парте Врбаской гимназии и поэзии а потом и до личных встречах с поэтом/. В первом примечании он излагает свой взгляд утверждая что Зогович является может быть последним поэтом, который "искавски дышал"; во втором он предупреждает, что третье слово в заглавие включает в себя и семантическое прочтение. Потом он хочет сказать что ни "Песня о биографии товарища Тито", ни "див из сказки" Бранко Чопича не упоминают Иосифа Броза. Под конец он вспоминает о родительской заботливости Зоговича в отношении к нему и заявляет, что об этом поэте никогда не мог бы пробормотать больше двух слов: "человек из хлорофилов".